



# Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi

<http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/uufader.htm>

## Görsel Okuryazarlık Üzerine Bir İçerik Analizi\*

Belgin TANRIVERDİ<sup>1</sup>, Özlem APAK<sup>2</sup>

<sup>1</sup>Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

<sup>2</sup>Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü

<sup>1</sup>tanriverdi@kocaeli.edu.tr, <sup>2</sup>ozlemapak@kocaeli.edu.tr

### ÖZET

Bu araştırma “görsel okuryazarlık” alanında Türkiye’de son on bir yılda (2001-2012) yapılan çalışmalara ilişkin bir içerik analizi gerçekleştirmek amacıyla yapılmıştır. Görsel okuryazarlığın ele alındığı çalışmalar belirlenen ölçütler doğrultusunda YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanı, Türkiye’de basılan hakemli dergilerin ve Eğitim Fakültelerinin dergilerinin web siteleri ve Google akademik arama motorunda taranmış ve çalışmanın amacına uygun toplam 40 çalışma belirlenmiştir. Bu çalışmaların çoğuna doğrudan erişim sağlanmış; bunun olanaklı olmadığı durumlarda, araştırmacıların kendilerinden ya da lisansüstü tezlerde danışmanlarından elde edilmiştir. Ulaşılan çalışmalar yayın türü, konu seçimi, yayın yılı, katılımcı türü, araştırma deseni, araştırma yöntemi, örneklem seçme yöntemi ve örneklem büyüklüğü, veri toplama araçları, veri analizi yöntemleri ve kaynakça açısından analiz edilerek görsel okuryazarlığın Türkiye’deki mevcut durumu ortaya konmuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre Türkiye’de Görsel okuryazarlık alanında yapılan lisansüstü tezler çoğunlukla ilköğretim öğrencilerinin görsel algı becerilerini saptamaya ya da geliştirmeye yönelik çalışmalarla sınırlı kalmaktadır. Öğretmen eğitiminde neredeyse yok denecek kadar az yapılan çalışmalar yaşam boyu eğitim unsurlarından biri olan yetişkin eğitiminde hiç gerçekleştirilmemiştir. Bu nedenle mevcut çalışmalar ülkemizin görsel okuryazarlık konusundaki düzeyini, yeterliklerini ya da yetersizliklerini ortaya koyacak düzeyde değildir.

**Anahtar Kelimeler:** Görsel okuryazarlık, içerik analizi.

\* Bu çalışma 12-14 Eylül 2012 tarihleri arasında Marmara Üniversitesi’nde gerçekleştirilen 21. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

## **A Content Analysis On Visual Literacy**

### **ABSTRACT**

This study provides an evaluation of studies on visual literacy conducted in Turkey between 2001 and 2012. Along with the web sites of the educational journal published in Turkey, the online database of the Higher Education Council and Google Scholar were reviewed which led researchers to locate a total of 40 studies. Researchers directly accessed most of the studies. When this was not possible, the authors of the research articles and advisors of dissertations were asked for help. Studies were examined in terms of type of the study, the year of publication, selection of topic, target audience, research design, research type, sample design and sample size, data collection techniques, data analysis techniques and references. Findings revealed that especially quantity of visual literacy research done in Turkey is not qualified as the studies done in the world. Dissertations about visual literacy are mostly limited to studies determining or developing visual literacy skills of primary school students. There are almost no studies done in teacher education and there is no study in adult education which is the most important component of life-long learning. In sum, studies done about visual literacy are not qualified enough to determine the level and competencies/incompetencies of visual literacy skills in Turkey.

**Key Words:** Visual literacy, content analysis.

### **GİRİŞ**

20. Yüzyılda gelişerek insan yaşamına giren ve içinde bulunduğumuz 21. Yüzyılda da artarak devam eden bilimsel gelişmeler ve bu gelişmelerin sonucu olarak ortaya çıkan teknoloji ürünleri insan hayatını büyük ölçüde etkilemektedir. Bu dönüşüm hem çağın gereksinim duyduğu insan özelliklerini hem de toplum değerlerini ister istemez değiştirmektedir. Örneğin 20 yüzyılda okuryazarlık okuma-yazma ve matematik üzerine kurulu iken 21. yüzyılda giderek genişlemeye; sadece sözcük ve sayı bilgisine değil aynı zamanda görsel bilgiye de dayalı olmaya başlamıştır.

Tarihsel süreç açısından ele alındığında görsel bilgi aslında yazılı bilgidен çok daha eskiye dayanmaktadır. Günümüzden yirmi bin yıl önce şu anda Fransa sınırlarında bulunan Lascaux mağaralarında insanlığın ilk resimleri çizilmiştir. O tarihten sonra IV. yüzyılda (M.Ö) Sümer ve Akadlarda yazının ilk denemelerine kadar insanoğlu resimler, göstergeler ve tasvirler aracılığıyla mesaj iletmenin sayısız yolunu bulmuş ve deyim yerindeyse görseli okuyarak ve yazarak görsel bir iletişim dili oluşturmuşlardır. Yazı ancak kullanıcıların düşündükleri ve hissettikleri ya

da ifade edebildikleri her şeyi somutlaştırıp açıkça belirleyebilecekleri düzenli bir gösterge ya da simgeler bütünü oluşturulduktan sonra ortaya çıktığından yazının ilk kayıtları basitleştirilmiş resimler, diğer bir deyişle her biri bir nesneye ya da belli bir varlığa gönderme yapan piktogramları (resim yazılar) (Jean, 2012). Sözlü, yazılı ve görsel dilin içi içe olduğu, birlikte anlam kazandığı, görsel iletişim dilinin sözel ve yazılı dilden bağımsız düşünülemediği “görüntü olmadan düşünmek olanaksızdır” diyen Aristo’nun sözlerinde de ifadesini bulmaktadır (Benson, 1997).

Bilimsel anlamda ise görseli yorumlama ve yaratma, diğer bir deyişle görsel okuryazarlık bir kavram olarak ilk kez 1969 yılında farklı disiplinlerden birçok bilim insanının bir araya gelerek düzenledikleri Görsel Okuryazarlık Konferansı’nda tartışılmaya başlanmıştır. Bu konferansta Debes’in yaptığı tanım günümüzde de geçerliliğini koruyan ilk görsel okuryazarlık tanımı olarak alan-yazında yerini almıştır:

*Görsel okuryazarlık insanın görme duyusuyla birlikte diğer duyu organlarını da kullanarak geliştirdiği bir dizi yeterlidir. Bu yeterliklerin gelişimi insanların öğrenmesinin temelidir. Görsel okuryazarlık yeterliği gelişmiş kişi, çevresindeki görsel hareketleri, nesnelere, sembolleri ve çevresindeki diğer şeyleri ayırt etme ve yorumlama becerilerine sahiptir. Bu yeterliklerin iyi bir şekilde kullanılmasıyla kişiler görsel iletişimin şaheserlerini daha iyi anlayıp onlardan zevk alabilirler. (Debes, 1969.s.25)*

Bu konferans sonrası kurulmuş olan ve görsel okuryazarlık konusunda en kapsamlı çalışmaları yürüten kuruluş olan Uluslararası Görsel Okuryazarlık Derneği (International Visual Literacy Association-IVLA) görsel okur-yazarlığın doğuştan değil eğitimle geliştirebilecek bir yetenek olduğuna vurgu yapmak amacıyla Debes’in yaptığı bu tanıma “öğrenilmiş yetenek” kavramını da eklemiştir. (Roblyer, 1998).

Braden (1996) görsel okuryazarlığı düşünme, öğrenme ve kendini görüntü açısından ifade etme yeteneğini de kapsayan görselleri kullanma ve anlama yeteneği olarak tanımlamaktadır. Yeh (2008) görsel okuryazarlığı görsel mesajları doğru bir şekilde anlamak, yorumlamak, analiz etmek ve yaratmak için gerekli olan bilgi ve yetenek, Pettersson (1993), Heinich, Molenda, Russell ve Smaldino (1999) ise görsel mesajları doğru yorumlamak ve yaratmak için öğrenilmiş yetenek olarak ifade etmektedir. Giorgis, Johnson, Bonomo, Colbert (1999) tarafından görsel imajlardan anlam oluşturma yeteneği olarak adlandırılan görsel okuryazarlık; görsel sanatlar, sanat tarihi, estetik, dilbilim, okuryazarlık, felsefe, psikoloji, algısal fizyoloji, sosyoloji, kültürel çalışmalar, medya çalışmaları, öğretim tasarımı,

göstergebilim, iletişim çalışmaları, eğitim teknolojileri gibi birçok farklı disiplini içine alan disiplinlerarası bir alandır (Bamford, 2001).

Farklı açılara vurgu yapan birçok tanımı olduğundan (Schiller, 1987) görsel okuryazarlığı her yönüyle kapsayacak tek bir tanıma ulaşmak güçse de Avgerinou (2003) bu tanımların hepsinde görsel okuryazarlığın öğrenilebilen bir beceri, yeterlik ya da yetenek olarak ifade edildiğine vurgu yapmaktadır. Görsel okuryazarlığın öğrenilebilen yanı onun eğitim ile ilişkisini de gündeme getirmektedir. Görsel okuryazarlık eğitimi 1990'lı yılların başından itibaren Avustralya, Avrupa ve ABD'nin eğitim programlarında yer almaya başlamıştır (Felten, 2008). Ülkemizde ise Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2004 yılında hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı 1-5. sınıflarda (TDÖP 1-5) "görsel okuma" ve "görsel sunu" öğrenme alanlarına yer verilerek görsel okuryazarlık kavramı ilk kez eğitim programlarında yer bulmuştur (Tüzel, 2010). Dünyada bu denli etkisi artan görsel okuryazarlık eğitiminin ülkemizde de yansımalarının olacağı açıktır. Nitekim özellikle Türkçe İlköğretim programlarında yer alması ile birlikte eğitimcilerin de dikkatini çekmeye başlamış ve özellikle 2000 yılından sonra bu alanda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

Türkiye'de yapılan tüm lisansüstü tezler YÖK çatısı altında toplanmasına karşın tezlerin elektronik ortama aktarılmasında gecikme yaşanması ve tezlerin yayınlanmasının akademik olarak yeterince desteklenmemesi özgün ve kapsamlı olan çalışmaların kütüphane raflarında kalmasına neden olmaktadır (Şimşek ve Yıldırım, 2005). Ülkemizde yeni gelişmekte olan bir alan olması nedeniyle görsel okuryazarlık ile ilgili çalışmak isteyen akademisyenlerin bu nedenlerle kimi çalışmalara ulaşmasında güçlükler yaşanmaktadır. Oysa dünyada her kademede görsel okuryazarlığın önemine vurgu yapan çalışmalar ülkemizde de görsel okuryazarlık ile ilgili yapılan çalışmaların incelenmesi, sonuçların değerlendirilmesi ve gelecek çalışmalar için yönlendirici olmasını önemli hale getirmektedir. İlgili alan-yazında disiplinlerarası bir alan olan görsel okuryazarlık konusunda yapılan çalışmalar ile ilgili sistematik bir içerik analizine rastlanmamıştır.

Bu çalışmanın amacı; Türkiye'de görsel okuryazarlık konusunda son on iki yılda (2001-2012) yapılan çalışmaları belirli ölçütler açısından inceleyerek betimsel bir sonuç ortaya koymak; alan ile ilgili eğilimleri ortaya çıkarmada, gelecekte yapılacak olan çalışmalar için hangi konularda ve ne tür araştırmalara gereksinim duyulduğunu belirlemede yol gösterici olmak ve alan-yazına kuramsal düzeyde katkı sağlamaktır.

## YÖNTEM

### Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada görsel okuryazarlık konusunda yapılan çalışmalarını incelemek amacıyla içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, sözel, yazılı ve diğer materyallerin nesnel ve sistematik bir şekilde incelenmesine olanak tanıyan bir yaklaşımdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Cohen, Manion ve Morrison (2007)'a göre içerik analizi, eldeki yazılı bilgilerin temel içeriklerinin ve içerdikleri mesajların özetlenmesi ve belirtilmesi işlemi olarak da tanımlanmaktadır. Sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanılan içerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla kitap, kitap bölümü, mektup, tarihsel dokümanlar, gazete başlıkları ve yazıları gibi bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenen bir teknik olarak tanımlanabilir (Sert, Kurtoğlu, Akıncı ve Seferoğlu, 2012).

### Çalışma Evreni

Tarama ölçütleri belirlendikten sonra, 2001 ile 2012 yılları arasında görsel okuryazarlık alanında yapılan çalışmalar (1) YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanı, (2) Türkiye'de basılan hakemli dergilerin ve Eğitim Fakültelerinin dergilerinin web siteleri ve (3) Google akademik arama motoruna anahtar sözcükler (görsel algı, görsel dil, görsel öğrenme, görsel düşünme, görsel iletişim ve görsel okuryazarlık) girilerek sistematik olarak taranmıştır. Anahtar kelimelerle yapılan ilk tarama sonucunda 40 tez ve 31 araştırma makalesine ulaşılmıştır. Bu çalışmalardan Eğitim bilimleri dışında kalan alanlarda gerçekleştirilen 11, kuramsal temelde gerçekleştirilen 12 ve lisansüstü tezlerden türetilen üç makale tezin kendisi kodlamaya dahil edildiğinden araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Tarama sonucunda Eğitim Bilimleri alanında yapılan ve kuramsal düzeyde olmayan çalışma sayısı 46 ile sınırlı olduğundan çalışmada örneklem seçimine gidilmeyerek çalışılabilir evrenin tamamına ulaşılması hedeflenmiştir. Tezlerden 19 tanesine YÖK Ulusal tez merkezinden ulaşılmış, elde edilemeyen tezler araştırmacılar tarafından e-posta ve telefon aracılığıyla edinilmeye çalışılmıştır. Bunun sonucunda 10 lisansüstü tez araştırmacısından ya da danışmanından gelmiş ancak üç teze ulaşamamıştır. 14 makaleden ise 13'üne ulaşılabilirken sadece birine ulaşamamıştır.

## Tarama ve Seçim Ölçütleri

Araştırmanın kapsamını 2001-2012 yılları arasında görsel okuryazarlık konusunda yapılan çalışmalar oluşturmaktadır. Hangi çalışmaların araştırmaya dahil edileceği konusunda aşağıdaki ölçütler kullanılmıştır:

1. Görsel okuryazarlık konusunda Türkiye’de yapılmış ve Türkiye’de yayımlanan hakemli dergilerde basılmış araştırma makaleleri. Kuramsal makaleler çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.
2. “YÖK Ulusal Tez Merkezi” veri tabanında yer alan lisansüstü tezler
3. Görsel okuryazarlık disiplinlerarası bir alan olduğundan eğitimle doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olan disiplinlerarası çalışmalar araştırmanın kapsamına dahil edilmiştir. Eğitim alanı dışında doğrudan tek bir alanla ilgili olan çalışmalar araştırmanın kapsamı dışında tutulmuştur.
4. Lisansüstü tezlerden türetilmiş makalelerde tezin özgün hali araştırmaya dahil edilmiştir.
5. Ulusal ya da uluslararası konferanslarda bildiri olarak sunulan ve bildiri kitabında basılan/basılmayan çalışmalar araştırmanın kapsamı dışında tutulmuştur.
6. Taramada kullanılan anahtar sözcükler Avgerinou’nun (2011) görsel okuryazarlığın alt boyutlarını belirlemeye yönelik çalışmasında saptadığı temel unsurlardan alınmıştır: görsel algı, görsel dil, görsel öğrenme, görsel düşünme, görsel iletişim ve bunları kapsayan görsel okuryazarlık. Görsellikle ilgili diğer kavramlar, söz gelişi görsel araç gereçler ya da görsel zeka taramaya dahil edilmemiştir.

Verilerin analiz edilmesinde kullanılan soruların her biri araştırmada içerik analizi ile ilgili birer tema olarak ele alınmıştır. Araştırmada kullanılan temaların hazırlanmasında Saban’ın (2009) çoklu zeka kuramı ile ilgili yapmış olduğu içerik analizi çalışmasında kullandığı ulusal ve uluslararası alan yazına dayalı olarak hazırlanan ve alanda uzman iki öğretim üyesinin görüşüne sunulduktan sonra son haline getirdiği sorulardan yararlanılmıştır. Belirtilen ölçütler doğrultusunda seçilen çalışmaların incelenmesinde aşağıda belirtilen 10 soruya yanıt verilmeye çalışılmıştır:

1. Görsel okuryazarlık ile ilgili çalışmaların yayın türüne göre dağılımı nasıldır?
2. Görsel okuryazarlık ile ilgili çalışmaların konu seçimine göre dağılımı nasıldır?
3. Görsel okuryazarlık ile ilgili çalışmaların yayın yılına göre dağılımı nasıldır?
4. Görsel okuryazarlık ile ilgili çalışmaların katılımcı türü açısından dağılımı nasıldır?
5. Görsel okuryazarlık ile ilgili çalışmaların araştırma yöntemine göre dağılımı nasıldır?
6. Görsel okuryazarlık ile ilgili çalışmaların araştırma desenine göre dağılımı nasıldır?
7. Görsel okuryazarlık ile ilgili çalışmaların örneklem büyüklüğü ve örneklem seçim yöntemine göre dağılımı nasıldır?
8. Görsel okuryazarlık ile ilgili çalışmaların veri toplama araçlarına göre dağılımı nasıldır?
9. Görsel okuryazarlık ile ilgili çalışmalarda kullanılan veri analizi yöntemlerine göre dağılımı nasıldır?
10. Görsel okuryazarlık ile ilgili çalışmaların kullanılan kaynakçaya göre dağılımı nasıldır?

## Veri Analizi

Sözel, yazılı ve diğer materyallerin nesnel ve sistematik bir şekilde incelenmesine olanak tanıyan içerik analizinde (Tavşancıl ve Aslan, 2001) dokümanlardan elde edilen nitel araştırma verilerinin işlenmesinde dört aşama bulunmaktadır: (1) Verilerin kodlanması, (2) Temaların bulunması, (3) Kodların ve temaların düzenlenmesi ve (4) Bulguların tanımlanması ve yorumlanması (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Çalışmada her soru bir tema olarak adlandırılmış, her tema alt temalara ayrılmıştır. Söz gelişi yayın türü “yüksek lisans tezi”, “doktora tezi” ve “araştırma makalesi” olarak üç alt temaya ayrılmıştır. Bu kapsamda ilk aşamada daha önceden belirlenen kavramlara (tarama ve seçim ölçütleri) göre kodlama yapılmış ve bu bağlamda temalar elde edilmiştir. Daha sonra veriler düzenlenmiş, temalara göre gruplandırılmış ve uygun olduğu durumlarda sayısallaştırarak sunulmuştur. Son olarak elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Araştırmacılar tarafından ayrı ayrı tablolastırılan temalar daha sonra karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda iki kodlama arasında aynı çalışmanın iki kez kodlanması, aynı çalışmanın hem lisansüstü tez hem de araştırma makalesi

olarak iki kez kodlanması gibi maddi hatalar düzeltilerek iki kodlama arasında % 100 uyum olana dek tekrarlanmıştır. Çalışmada ayrıca görsel okuryazarlıkla ilgili alt boyutların yoğunluğunu ve önemini anlamaya yarayan ve sıklığa dayalı sınıflandırma yapılmasını sağlayan içerik analizi türlerinden frekans analizine (Bilgin, 2006) de yer verilmiştir. Bu amaçla araştırmada frekans analizinde elde edilen bulguların gözlenme sıklığı ve yüzde değerlerine de yer verilmiştir

## BULGULAR

### Yayın Türü

Görsel okuryazarlık ile ilgili yapılan çalışmaların yayın türlerine ait bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır. Tablo incelendiğinde 40 çalışmanın 26’sının yüksek lisans tezi, 3’ünün doktora tezi ve 13’ünün araştırma makalesi olduğu görülmektedir.

**Tablo 1:** Yayın Türü

Yayın türü	F	%
Yüksek Lisans Tezi	26	61,90
Doktora Tezi	3	7,14
Araştırma makalesi	13	30,95
<i>Toplam</i>	<i>42</i>	<i>99,99</i>

### Konu Seçimi

Araştırma kapsamındaki 40 çalışma incelendiğinde çalışmaların yarısından fazlasının görsel algı konusunda yapıldığı (%54,34) ve bunu sırasıyla görsel okuma, (%15,21), görsel okuryazarlık (%13,04) ve görsel sununun (%8,64) izlediği görülmektedir. Görsel algı ile yapılan çalışmaların 20’sini lisansüstü tezler beşini ise araştırma makaleleri oluşturmaktadır. Görsel okuma ile ilgili yedi, görsel sunu ile ilgili dört, görsel bellek ve görsel iletişim ile ilgili sadece birer çalışma bulunmaktadır. Analiz sonucunda görsel dil ile ilgili yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.



**Tablo 2:** Görsel okuryazarlık konusundaki yapılan çalışmaların konulara göre dağılımı

Çalışma Konuları	F		Toplam	%
	Tez	Araştırma makalesi		
Görsel okuryazarlık	1	5	6	13,04
Görsel algı	20	5	25	54,34
Görsel okuma	5	2	7	15,21
Görsel dil	-	-	-	-
Görsel bellek	1	-	1	2,17
Görsel sunu	3	1	4	8,69
Görsel iletişim	1	-	1	2,17
Görsel öğrenme	1	1	2	4,34
<i>Toplam</i>	<i>32</i>	<i>14</i>	<i>46</i>	<i>99,96</i>

Not: Bazı çalışmalar birden fazla konuyu içermektedir.

Görsel algı ile ilgili yapılan çalışmalardan 15'inin uygulanan bir eğitim programının görsel algı düzeyine etkisini ya da görsel algı eğitiminin başka bir değişkenin geliştirilmesine olan etkisini belirlemeye, altı çalışmanın görsel algı ile bir başka değişken arasındaki ilişkinin incelenmesine, dördünün ise katılımcıların görsel algı düzeyini belirlemeye yönelik olduğu görülmektedir. Görsel okuryazarlık ile ilgili konular değerlendirildiğinde ise dört çalışmanın katılımcıların görsel okuryazarlık becerilerinin düzeyini belirlemeye, bir çalışmanın görsel okuryazarlık ölçeği geliştirmeye ve bir çalışmanın ise görsel okuryazarlık ile bir başka değişken arasındaki ilişkiye yönelik olduğu ortaya çıkmaktadır. Görsel okuma ile ilgili çalışmalardan ikisi Türkçe programının/ Türkçe ders kitabının görsel okuma üzerine etkisi, dördü görsel okumanın bir başka değişken üzerine etkisi, bir çalışma ise görsel okuma hakkındaki öğretmen görüşlerine dayalıdır. Görsel bellek ile ilgili çalışma farklı yaş kademesindeki öğrencilerin görsel bellek düzeyini belirlemeye, görsel öğrenme ile ilgili çalışma ise görsel öğrenme stiline göre düzenlenen öğretimin başka değişkenler üzerine etkisini incelemeye yöneliktir. Görsel sunu ile ilgili çalışmaların üçü Türkçe programında görsel sunu alanı ile ilgili görüşler, diğeri ise projeye dayalı bir öğretim tasarımının görsel sunu becerisine etkisini belirlemeye yönelik çalışmalardır.

## Yayın Yılı

Çalışmaların yayın yılı incelendiğinde görsel okuryazarlıkla ilgili lisansüstü tezlerin yaklaşık olarak 1/5'inin 2006 yılında gerçekleştirildiği görülmektedir. Araştırma makalelerine gelindiğinde 2009 ve 2011 yılında ikiye, 2012 yılında ise altı çalışma gerçekleştirildiği görülmektedir. Öte yandan, 2011 yılı ve sonrasında görsel okuryazarlık konusunda lisansüstü düzeyde sadece bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Toplam olarak değerlendirildiğinde ise çalışmaların en çok 2006, 2008 ve 2012 yıllarında yoğunlaştığı ortaya çıkmaktadır.

**Tablo 3:** Çalışmaların Yayın Yılı

Çalışmaların Yayın Yılı	F		Toplam	%
	Tez	Araştırma makalesi		
2001	1	1	2	4,76
2002	2	-	2	4,76
2003	2	1	3	7,14
2004	2	-	2	4,76
2005	1	-	1	2,38
2006	7	-	7	16,66
2007	2	-	2	4,76
2008	5	-	5	11,90
2009	2	2	4	9,52
2010	4	1	5	11,90
2011	1	2	3	7,14
2012	-	6	6	14,28
Toplam	29	13	42	99,96

## Katılımcı Türü

Tablo 4'te de görüldüğü gibi görsel okuryazarlıkla ilgili yapılan 42 çalışmanın 35'ini her kademede öğrenim gören öğrenciler, altısını ise öğretmenler oluşturmaktadır. Yapılan çalışmaların üçünün katılımcılarını öğretmen adayları ve birini ise öğretim elemanları oluştururken yetişkin eğitimini kapsayan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

**Tablo 4:** Katılımcı Türü

Katılımcı Türü	<i>F</i>		Toplam	%
	Tez	Araştırma makalesi		
Öğrenci	28	7	35	76,08
Öğretmen	4	2	6	13,04
Öğretim elemanı	1	-	1	2,17
Yetişkin	-	-	-	-
Öğretmen adayı	1	2	3	6,52
Müfettiş	1	-	1	2,17
<i>Toplam</i>	35	11	46	99,98

Not: Bazı çalışmalarda birden fazla katılımcı türü bulunmaktadır.

35 çalışmada katılımcı olarak seçilen öğrencilerin öğretim kademesi incelendiğinde 20 çalışma ile ilköğretim düzeyinin büyük bir oranı oluşturduğu görülmektedir. Bu çalışmalardan beşi zihinsel engelli öğrencilerle, biri ise görme engelli öğrencilerle gerçekleştirilmiştir. Okulöncesinde 12 çalışmada katılımcı olarak öğrenciler yer alırken ortaöğretimde bu sayı üç ile sınırlı kalmaktadır. Öğretmen eğitiminde gerçekleştirilen üç çalışma dışında yükseköğretim düzeyinde görsel okuryazarlık alanında yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır.

### Araştırma Yöntemi

Görsel okuryazarlık ile ilgili yapılan çalışmalarda kullanılan araştırma yöntemlerine ait bilgiler Tablo 5'te yer almaktadır. Buna göre 39 çalışmada nicel, iki çalışmada nitel ve bir çalışmada ise her ikisinin kullanıldığı görülmektedir. Lisansüstü tezlerin tamamında ve araştırma makalelerinin dokuzunda nicel araştırma yöntemlerine başvurulmuştur. Nitel veri toplama araçlarına dayalı olarak yapılan iki çalışmadan birisi kitap incelemesine dayanmaktadır.

**Tablo 5:** Çalışmalarda Başvurulan Araştırma Yöntemi

Araştırma yöntemi	<i>f</i>		Toplam	%
	Tez	Araştırma makalesi		
Nicel	28	11	39	92,85
Nitel	-	2	2	4,76
Tümleşik	1	-	1	2,38
<i>Toplam</i>	29	13	42	99,99

## Araştırma Deseni

Ele alınan çalışmalar incelendiğinde nitel yöntemlerin kullanıldığı iki çalışmanın birinde içerik analizi, diğerinde ise durum çalışması kullanılmıştır. Nicel veri toplama araçlarının kullanıldığı 39 çalışmanın 20'si tarama, 19'u deneme modelindedir. Tarama modelinde yapılan çalışmaların 12'sinin genel, sekizinin ise ilişkisel tarama modelinde gerçekleştirildiği saptanmıştır. Deneme deseninin kullanıldığı 20 çalışma içinde yarı deneme-eşitlenmemiş kontrol grubu modelinde yapılan bir çalışmanın dışında kalan tüm çalışmalar ön-test son-test kontrol gruplu model kullanılarak yapılmış çalışmalardır. Çalışmalarda kullanılan araştırma desenine ait bilgiler Tablo 6'da yer almaktadır.

**Tablo 6:** Çalışmalarda Başvurulan Araştırma Desenleri

Araştırma Desenleri	<i>F</i>		Toplam	%
	Tez	Araştırma makalesi		
Nicel				
Tarama	13	7	20	46,51
Deneme	15	5	20	46,51
Nitel				
Durum Çalışması	1	1	2	4,65
İçerik Analizi	-	1	1	2,32
<i>Toplam</i>	<i>29</i>	<i>14</i>	<i>43</i>	<i>99,99</i>

**Not:** Bazı çalışmalarda birden fazla model kullanılmıştır.

## Örneklem Büyüklüğü ve örneklem seçimi

Tablo 8 incelendiğinde çalışmaların büyük çoğunluğunun 90 üstü katılımcı ile gerçekleştirildiği görülmektedir. En az örneklem sayısı 20 iken en fazla örneklem sayısı 506 olarak saptanmıştır.

**Tablo 8.** Örneklem büyüklüğü ve örneklem seçimi

Örneklem Büyüklüğü	<i>f</i>		Toplam	%
	Tez	Araştırma makalesi		
0-30	4	2	6	15,00
31-60	5	2	7	17,50
61-90	3	1	4	10,00
91-120	7	1	8	20,00
121-150	4	1	5	12,50
150>	6	6	12	25,00
<i>Toplam</i>	<i>29</i>	<i>11</i>	<i>42</i>	<i>100</i>

Nitel çalışmalar tipik olaylar üzerinde yoğunlaştığı ya da bilinen anlamda bir genelleme amacı taşımadığından evren ve örneklem bakımından 40 nicel çalışma değerlendirmeye alınmıştır. Örneklem seçiminde hangi yöntemin kullanıldığı ise araştırmacıların kendi raporlarına dayalı olarak ifade edilmiştir. Buna göre, ele alınan çalışmaların 16'sında basit tesadüfi örnekleme, sekizinde amaçlı örnekleme, ikisinde küme örnekleme, birisinde ise tabakalı örnekleme kullanılmıştır. Çalışma evreninin tamamına erişmiş olan üç araştırma bulunmaktadır. Dokuz çalışmada örneklem seçiminden hiç söz edilmezken bir çalışmada ise evren ve örneklem bölümünün hiç yer almadığı saptanmıştır.

### Veri Toplama Araçları

Çalışmalarda kullanılan veri toplama araçları ile ilgili bilgiler Tablo 7'de yer almaktadır. Tablo incelendiğinde çalışma verilerinin 33'ünün test, 11'inin ölçek, altısının anket ve beşinin ise görüşme yoluyla elde edildiği görülmektedir. Nicel çalışmalarda çoğunlukla test ve ölçeklerden yararlanılmıştır.

**Tablo 7:** Çalışmalarda Kullanılan Veri Toplama Araçları

Veri Toplama Araçları	<i>F</i>		Toplam	%
	Tez	Araştırma makalesi		
Ölçek	8	3	11	20,00
Anket	5	1	6	10,90
Görüşme	4	1	5	9,09
Test	22	11	33	60,00
<i>Toplam</i>	<i>39</i>	<i>16</i>	<i>55</i>	<i>99,99</i>

**Not:** Bazı çalışmalarda birden fazla veri toplama aracı kullanılmıştır.

16 çalışmada kullanılan Frostig görsel algı testi, iki çalışmada kullanılan WISC-R, Peabody ve Cattell zeka testleri ve üç çalışmada kullanılan DTVP-2 gelişimsel görsel algı ölçeğinin yanı sıra Ray-Osterreith testleri, Beery-Buktenica gelişimsel-görsel-Motor koordinasyon testi, görsel okuma testi, okuduğunu anlama testi, Ayres görsel algılama testleri, Metropolitan okul olgunluk testi, Beery gelişimsel görsel motor entegrasyon testi birer çalışmada kullanılmışlardır. Beş çalışmada ise başarı testlerine yer verilmiştir. Çalışmalarda kullanılan ölçeklere gelince, bir çalışmada kullanılan okuma ölçeği hariç diğer ölçekler araştırmacılar tarafından geliştirilmiş çoğunlukla görsel algı düzeyini belirlemeye yönelik ölçeklerdir. Çalışmalardan ikisi ölçek geliştirmeye ve birisi ölçeğin standardizasyonu sağlamaya yöneliktir. Anketlere gelindiğinde ise üç çalışmada görsel okuryazarlık, iki çalışmada görsel algı, bir çalışmada ise görsel okuma ve görsel sunu düzeyini belirlemeye yönelik anketlerin yer aldığı görülmektedir. Veri toplama araçlarının geçerlilik ve güvenilirliği ölçekler ve testler için detaylı irdelenirken, diğer türdeki araçlar için aynı özenin gösterilmediği gözlenmektedir.

### **Veri Analizi Yöntemleri**

Tablo 9’da görüldüğü gibi araştırmalarda en çok kullanılan teknikler, var olan durumu sayısal değerlerle ya da grafiklerle ortaya koymayı amaçlayan merkezi dağılım ve değişkenlik ölçüleri gibi betimsel istatistik teknikleridir. Daha sonra, sırasıyla gruplar arasındaki farklılıkların saptanmasına yönelik tekniklerden t-testi ve varyans analizinin kullanıldığı gözlenmektedir. Başka bir deyişle, son on bir yılda görsel okuryazarlık konusunda yapılan çalışmalarda ağırlıklı olarak durum ya da fark belirlemeye dönük tekniklerin kullanıldığı görülmektedir.

**Tablo 9:** Çalışmalarda Kullanılan Veri Analizi Yöntemleri

Veri Analizi Yöntemleri	<i>f</i>		Toplam	%
	Tez	Araştırma makalesi		
Betimsel teknikler (% <i>f</i> , <i>M</i> , <i>SS</i> , <i>vb.</i> )	14	7	21	31,34
Anova	4	2	6	8,95
t-test	13	4	17	25,37
Varyans analizi	4	1	5	7,46
Kovaryans analizi	2	-	2	2,98
Korelasyon	-	1	1	1,49
Regresyon	-	1	1	1,49
Ki-kare	2	2	4	5,97
Tukey B	1	3	4	5,97
Kaiser Meyer Olkin	1	-	1	1,49
Man Whitney U	1	1	2	2,98
Wilcoxon	-	1	1	1,49
Faktör analizi	-	2	2	2,98
Toplam	42	25	67	99,96

Not: Bazı çalışmalarda birden fazla istatistik yöntem kullanılmıştır.

### Kaynakça Sayısı

Çalışmaya dahil edilen araştırma makalelerinin tamamının kaynakçasına ulaşılmasına rağmen altı lisansüstü tezin kaynakçasına ulaşılammıştır. Bu yüzden Tablo 10'daki veriler 23 lisansüstü tez ve 13 araştırma makalesi esas alınarak hazırlanmıştır.

**Tablo 10:** Kaynakça Sayısı

Kaynakça	F				Toplam		%	
	Tez		Araştırma makalesi		Türkçe	Yabancı	Türkçe	Yabancı
	Türkçe	Yabancı	Türkçe	Yabancı				
2001	-	-	15	12	15	12	1,08	1,64
2002	35	9	4	11	39	20	2,81	2,73
2003	23	1	25	13	48	14	3,46	1,91
2004	58	8	-	-	58	8	4,19	1,09
2005	-	-	-	-	-	-	-	-
2006	224	176	-	-	224	176	16,18	24,07
2007	210	84	26	4	236	88	17,05	12,03
2008	218	101	25	13	243	114	17,55	15,59
2009	133	70	37	43	170	113	12,28	15,45
2010	191	67	37	24	228	91	16,47	12,44
2011	-	-	23	13	23	13	1,66	1,77
2012	-	-	100	82	100	82	7,22	11,21
<i>Toplam</i>	<i>1092</i>	<i>516</i>	<i>292</i>	<i>215</i>	<i>1384</i>	<i>731</i>	<i>99,95</i>	<i>99,93</i>

Tablo 10'daki veriler incelendiğinde hem lisansüstü tezlerde hem de araştırma makalelerinde Türkçe kaynakların yabancı kaynaklardan daha çok kullanıldığı görülmektedir. Toplam 24 kaynaktan yararlanan iki lisansüstü tezde hiç yabancı kaynağın kullanılmadığı saptanmıştır. Lisansüstü tezlerin birinde tek, bir diğerinde ise iki yabancı kaynak kullanılmıştır. Üç lisansüstü tezde 100'ün üzerinde kaynak kullanılırken araştırma makalelerinde kullanılan en fazla kaynak sayısı 46 olarak saptanmıştır.

## TARTIŞMA

Türkiye'de son on bir yılda görsel okuryazarlık alanında yapılan çalışmaların içerik analizine dayalı olan bu çalışmada en dikkat çekici nokta yapılan çalışmaların azlığıdır. Özellikle 2006 yılında araştırmacıların dikkatini çektiği görülen bu alan giderek özellikle lisansüstü düzeyde yapılan çalışmalar açısından cazibesini yitirmeye başlamıştır. Oysa dünyada özellikle son on yılda hem temel eğitimde (Avgerinou, 2009; Bamford, 2001; Petersson, 2001; Walsh, 2003, Watkins, Miller, ve Brubaker, 2004; Yeh, 2008) hem de yükseköğretimde (Carter, 2003; Christopherson, 1996; Felten, 2008; Sosa, 2009; Yeh ve Cheng, 2010) görsel okuryazarlık eğitiminin önemi sıklıkla ifade edilmektedir. Feinstein ve Hagerty (1994) görsel okurluğun, modern dünyadaki genel eğitim için okuma, yazma,



aritmetik ile eşdeğer dördüncü bir öge olduğunu öne sürerken Kellner (1998), Kress (2003) ve Gee (2004) gibi kimi yazarlar yazılı, görsel, işitsel, kültürel, sosyal ve çevre okuryazarlığı gibi çoklu okuryazarlık kavramlarını 21. yüzyılın zorlukları ile başa çıkabilmek için gerekli beceriler arasında saymaktadır. 21. yüzyıl yeterlikleri hakkında hazırlanan Engauge Raporu'nda ise görsel okuryazarlık geleceğin anahtar yeterliklerinden biri olarak adlandırılmaktadır (Bleed, 2005). Bu çalışmada ortaya çıkan durum dünyada yapılan çalışmaların sonuçları ile paralel görünmemektedir.

Görsel okuryazarlık ile ilgili çalışmalara olan ilginin azalmasının temel nedenlerinden biri olarak ülkemizde disiplinlerarası çalışmalara yeterli ilginin gösterilmemesi ve özendirilmemesi sayılabilir. Nitekim çalışmanın kapsamına alınmayan lisansüstü tezlerin bir bölümü iletişim, bir bölümü sanat, bir bölümü ise tıp eğitimi gibi alanlarda gerçekleştirilmiştir. Hatta aynı konunun iki ayrı disiplin tarafından incelendiği çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin okulöncesi çocuklarda görsel algı gelişimine ilişkin hem Eğitim Bilimleri hem de sağlık alanlarında yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Benzer şekilde görsel okuryazarlıkla ilişkili alanlardan biri olan medya okuryazarlığı ile ilgili çalışmaların hem eğitim alanında hem iletişim alanında ele alındığı görülmektedir. Gerçekte disiplinlerarası çalışmaların doğal bir sonucu olan ancak alan karmaşası gibi görünen bu durum eğitim alanında görev yapan akademisyenlerin disiplinlerarası çalışmalardan kaçınmalarının bir nedeni olabilir.

Bir başka neden olarak görsel okuryazarlığın Türkçe programı hariç hiçbir eğitim kademesinin programlarında yer almıyor olması sayılabilir. Eğitim programlarında yer almayan bir konunun incelenmesinin hem zaman hem de uygulama açısından güçlükler yaratacağının düşünülmesi akademisyenlerin görsel okuryazarlıkla ilgili çalışmalardan kaçınmalarına neden olabilir. Nitekim görsel sunu alanının Türkçe programına konmasının ardından bu konuda kimi çalışmalar yapılmış olması ancak diğer alanlarda göz ardı edilmesi bu durumun bir göstergesi sayılabilir.

Katılımcı türü açısından ele alındığında; alan-yazında yetişkin eğitimi, veliler, yöneticiler ve öğretim elemanlarını kapsayan herhangi bir çalışma yer almamaktadır. Çalışmaların örnekleme çoğunlukla ilköğretim ve okulöncesi öğrencileridir. Görsel okuryazarlık konusuna öğretmen eğitiminde gereken önemin verilmemesinin göstergelerinden biri sadece üç çalışmada öğretmen adayları ile çalışılması ve diğeri de farklı üniversitelerin farklı enstitüleri tarafından gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin bir ya da iki ile sınırlı olmasıdır. Bu konuda sadece Gazi Üniversitesinde farklı enstitülerce yayınlanmış olsa da on çalışma gerçekleştirilmiştir. Eğitim fakültelerinin

çoğunda görsel okuryazarlıkla ilgili lisansüstü tez ya hiç yer almamakta ya da bir-iki çalışma ile sınırlı kalmaktadır. Lisansüstü tezlerin sadece üç tanesi doktora tezidir. Özellikle 2011 yılından sonra lisansüstü düzeyde konu ile gerçekleştirilen tek bir çalışma bulunmaktadır.

Konu seçimine bakıldığında ise görsel algının en çok araştırılan konu olduğu görülmektedir. Bunun temel nedeni görsel algıyı ölçen ve geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmış Frostig görsel algı ölçeğine ulaşmadaki kolaylık olabilir. Görsel okuryazarlıkla ilgili diğer alanlarda geçerli ve güvenilir veri toplama araçlarının eksikliği araştırmacıları bu konuları çalışmaktan alıkoymuş olabilir. Öte yandan Kiper, Arslan, Kıyıcı ve Akgün (2012) ve Özsevgeç, Akbulut ve Özsevgeç (2010) tarafından geliştirilen öğretmen adaylarının görsel okuryazarlıklarını belirlemeye yönelik ölçekler bu alanda çalışma yapmak isteyen akademisyenler için uygun bir veri toplama aracı olarak önerilebilir.

Doğrudan eğitim alanı ile ilgili görülen ve diğer disiplinlerle doğrudan bağlantılı olmayan “görsel öğrenme” boyutu ile ilgili alan-yazında sadece iki çalışma olması ise düşündürücüdür. Görsel okuryazarlığı genel anlamda ele alan beş çalışmadan sadece birisinin lisansüstü tez olması görsel okuryazarlık alanının deneme ve tarama modeli çalışmalarla zenginleştirilemediğini ve geliştirilemediğini göstermektedir. Ayrıca, farklı bakış açılarına ve çeşitliliğe çok az çalışmada rastlanmaktadır. Çalışmalar çoğunlukla benzer veri toplama araçlarının kullanıldığı ve benzer değişkenlerin ele alındığı çalışmalardır.

Örnekleme seçme yöntemi olarak sonuçlar incelendiğinde ise, çoğu araştırmacının rahat ve kolay erişebileceği örnekleme üzerinde çalıştığı görülmektedir. Bu durum ise genel olarak yapılan çalışmaların güvenilirliğinin azalmasına neden olmaktadır. Öte yandan, örnekleme seçiminde araştırmacıların bu yöntemle başvurmaları da farklı örneklemlere ulaşmada karşılaşılan güçlüklerin bir sonucu olarak da algılanabilir. Ayrıca, ele alınan çalışmalarda örnekleme seçim yönteminin en az özen gösterilen bölüm olması çalışmanın en dikkat çekici bulgularından birisidir. Örneğin, basit tesadüfi örnekleme yönteminin kullanıldığı ifade edilen altı çalışma sözü edilen örnekleme seçimi özelliklerine uymamaktadır. İki çalışmada ise örnekleme seçim yönteminin sadece adı kullanılmış, seçim yöntemine ilişkin açıklama yapılmamış hatta bir çalışmada evren ve örnekleme bölümüne hiç yer verilmemiştir. Bu açıdan ele alındığında bilimsel araştırma yöntemleri konusunda daha nitelikli eğitimlerin sağlanması ve özellikle lisansüstü tezlerde yapılan çalışmalarda araştırmacıların daha etkili yönlendirilmeleri gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Bir diğer dikkat çekici nokta ise nitel araştırmaların sadece iki çalışma ile sınırlı olmasıdır. Oysaki nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin farklı üstünlükleri olduğu ve bir arada kullanıldığında ortaya çıkan sonuçların daha güvenilir olacağı özellikle son yıllarda yaygın olarak kabul görmektedir. Bu noktada nitel araştırmanın zorlukları veya yeterince benimsenmemesi nedeni ile daha az kullanılmış olabileceği düşünülebilir. Nicel araştırma tercihi ile doğru orantılı olarak veri toplama tekniklerinden de daha fazla ölçek, test ve anket kullanılması olası bir sonuçtur. Ancak, özellikle araştırmacıların kendi geliştirdikleri ölçek, test ya da anketlerde geçerlik ve güvenilirlik konusunda yeterli özenin gösterilmemesi çalışmaların etkililiğini azaltmada bir etken olarak da görülebilir.

Çalışmalarda çeşitli kaynaklardan yararlanılmaması ve yabancı kaynakların sınırlı kalması bu konuda araştırma yapan akademisyenlerin dünya ölçeğinde yapılan çalışmaları etkili olarak takip edemediklerinin bir göstergesi olarak sayılabilir. Kimi çalışmalarda sadece 4-5 kaynak kullanılması yapılan çalışmaların kuramsal düzeyde tam olarak desteklenemediği ya da sınırlı kaldığı düşüncesini oluşturmaktadır. Son olarak görsel okuryazarlık alanında ülkemizde yapılan çalışmaların çoğunun yabancı bir dilde basılmaması yurt dışında bu konuya ilgi duyan karşılaştırmalı eğitimciler ve akademisyenlere yol gösterecek bir kaynağın eksikliğini duyulmasına neden olmaktadır.

Alanda yeterli sayıda araştırma makalesinin olmaması göz önüne alındığında ülkemizde görsel okuryazarlık konusunda bir kuram ya da öğretim tasarımı geliştirme aşamasına gelinemediği hatta var olan yaklaşımların ya da modellerin denendiği çalışmaların dahi yaygın olmadığı ortaya çıkmaktadır. Görsel çağ olarak adlandırılan ve hemen her an görsellere maruz kaldığımız günümüz dünyasında görsel okuryazarlığa ve eğitime gereken ilginin ve önemin verilmemesi bu açıdan bir eksiklik gibi görülebilir. Bu açıdan bakıldığında ülkemizin görsel okuryazarlık alanında genel durumunu betimleyen bir analiz yapabilmek mümkün değildir; diğer bir deyişle ülkemizin dar ya da geniş ölçekli bir görsel okuryazarlık haritası bulunmamaktadır.

## ÖNERİLER

Görsel okuryazarlık alanında yapılan çalışmaların nicelik ve nitelik yönünden belli bir düzeye ulaşamaması ülkemizde bu konunun tam olarak anlaşılmadığını ya da konuya yeterince önem verilmediğinin bir göstergesidir. Oysa neredeyse insanlık tarihi kadar eski olan görsellerle

iletişim kurma sadece sosyal alanların değil fen, sağlık vb. alanların da konusudur. Bu nedenle, özellikle ilköğretim programlarına görsel okuryazarlık derslerinin konması ya da var olan derslerle tümleşik olarak verilmesi günümüz toplumunun ihtiyaç duyduğu insan özelliklerinden biri olan görsel okuryazar yetiştirilmesini sağlamak açısından önemlidir. Bu nedenle eğitim politikacılarının program geliştirme ve öğretim tasarımı uzmanlarının geliştireceği program ve öğretim tasarımları ile dünyadaki gelişmeleri ülkemizin gerçekleriyle ilişkilendirerek görsel okuryazarlık konusunu okulöncesinden başlayarak yetişkin eğitime kadar eğitimin her kademesine yayması gerekmektedir. Bu amaçla Eğitim fakültelerine en azından seçmeli olarak konulacak görsel okuryazarlık dersi ile ülkemizin eğitiminde en büyük payı olan öğretmenlerin bu konuda bilinçlenmesi sağlanabilir. Benzer şekilde eğitim fakültelerinde disiplinlerarası çalışmaları özendirme amacıyla görsel okuryazarlık konusunda lisansüstü program açılması ya da var olan kimi derslerle ilişkilendirilmesi görsel okuryazarlık konusunda atılacak önemli bir adım olabilir.

Özellikle öğrencilerin öğrenme ortamlarına farklı öğrenme türleriyle geldiğinin sürekli vurgulandığı günümüz dünyasında görsel öğrenme konusunun ne denli önemli olduğu ve bu konu ile ilgili çok daha fazla sayıda çalışmaya gereksinim duyulduğu açıktır. Görsel öğrenme ile ilgili olarak betimsel ve deneme modelli nicel çalışmalar ve konuyu derinlemesine analiz edecek nitel çalışmalarla yeni modeller ortaya koymak ya da yeni yöntemler geliştirmek görsel öğrenme konusunda atılacak adımlardan birisidir. Görsel okuryazarlık konusunda daha geniş ölçekli çalışmalar yaparak farklı alanlara vurgu yapan görsel okuryazarlık ölçekleri geliştirilmesi ve bu ölçeklerin farklı eğitim kademelerindeki öğrencilere uygulanması ülkemizin görsel anlamda ne düzeyde okuryazar olduğunu ortaya koymak için önemli bir başlangıç olabilir. Bu tür araştırmaların sonuçlarına göre hangi alanda ne tür yetersizliklerin olduğu saptanarak buna göre adımlar atılabilir. Karşılaştırmalı eğitim alanında görev yapan akademisyenlerin farklı ülkelerde görsel okuryazarlık eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalara ulaşmaları ve bu konuda karşılaştırmalı çalışmalar yapmaları dünyada var olan eğilimleri ve yönelimleri anlamada katkı sağlayacaktır.

## KAYNAKLAR

Avgerinou, M. D. 2003. A mad-tea party no-more: Revisiting the visual literacy definition problem. In R.E. Griffin, V.S. Williams, & L. Jung (Eds.) *Turning Trees*, (29-41), Loretto, PA: IVLA.

- Avgerinou, M. D. 2009. Re-viewing visual literacy in the “Bain d’Images” era, *TechTrends*, 53(2), 28–34.
- Avgerinou, M. 2011. Toward a cohesive theory of visual literacy, *Journal of Visual Literacy*, 30(2), 1-19.
- Bamford, A. 2001. *The Grammar of Visual Literacy within the World of Interactive Media*. Paper presented at the Education Research Network Conference on Learning, Spetses, Greece, and July 4-8.
- Benson, P. J. 1997. Problems in picturing text: A study of visual/verbal problem solving. *Technical Communication Quarterly*, 6(2), 141-160.
- Bilgin, N. 2006. Sosyal bilimlerde içerik analizi -Teknikler ve örnek çalışmalar-. Ankara: Siyasal Kitapevi
- Bleed, R. 2005. Visual Literacy in Higher Education, *ELI Explorations, Educause Learning Initiative*, Web site: <http://www.educause.edu/LibraryDetailPage/666?ID=ELI4001> 17 Temmuz 2012 tarihinde edinilmiştir.
- Braden, R. A. 1996. Visual literacy. In D. H. Jonassen (Ed.), *Handbook of research for educational communications and technology*, (491-520), Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.
- Cohen, L., Manion, L. ve Morrison, K. 2007. Research methods in education (6th ed.). New York, NY: Routledge.
- Debes, J. L. 1969. The loom of visual literacy. *Audiovisual Instruction*, 14(8), 25-27.
- Feinstein, H. & Hagerty, R. 1994. Visual literacy in general education at the University of Cincinnati. In *Visual literacy in the digital age: Selected readings from the [25th] Annual Conference of the International Visual Literacy Association*. Rochester, New York, October 13-17, 1993; (ERIC Document No. ED 370602 ).
- Felten, P. 2008. Visual literacy. *Change: The Magazine of Higher Learning*, 40(6), 60-64.
- Gee, J. P. 2007. What video games have to teach us about learning and literacy. (2nd ed.) New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Giorgis, C., Johnson, N.J., Bonomo, A. ve Colbert, C. al. e. 1999. Visual literacy, *Reading Teacher*, 53(2), 146-153.

- Gülbahar, Y. ve Alper, A. 2009. A content analysis of the studies in instructional technologies area, *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*,42(2), 93-11.
- Heinich, R., Molenda, M., Russell, J. D.ve Smaldino, S. E. 1999. Instructional media and technologies for learning (6th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.
- Jean, G. 2012. Yazı, İnsanın Belleği, Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.
- Kellner, D. 1998. Multiple literacies and critical pedagogy in a multicultural society, *Educational Theory*, 48(1), 103-122.
- Kress, G. 2003. Literacy in the new media age. New York: Routledge.
- Özsevgeç, T., Akbulut, H. ve Özsevgeç L. 2010, Determination of Visual Literacy of Preservice Teachers, *Journal of Turkish Science Education*, 7(3).
- Pettersson, R. 1993. Visual information (2nd ed.). Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.
- Pettersson, R. 2001. Visual literacy in message design. in R. E. Griffin, J. Lee, & V. S. Williams (Eds.), *Visual literacy in message design. IVLA book of selected readings* (pp. 11-26).
- Roblyer, M.D. October 1998. Visual Literacy: Seeing a New Rationale for Teaching with Technology, *Learning & Leading With Technology*, 26(2), 51 - 54.
- Saban, A. 2009. Content analysis of turkish studies about the multiple intelligences theory, *Educational Sciences: Theory & Practice*, 9(2).
- Schiller, H. A. 1987. Visual literacy in ancient and modern man. in R. A. Braden, D. G. Beauchamp, & L. W. Miller (Eds.), *Visible & viable: The role of images in instruction and communication. IVLA book of selected readings* 263-284.
- Sert, G., Kurtoğlu, M., Akıncı, A. ve Seferoğlu, S.S. 2012. Öğretmenlerin teknoloji kullanma durumlarını inceleyen araştırmalara bir bakış: bir içerik analizi çalışması, *Akademik Bilişim 2012*, Uşak Üniversitesi, 1-3 Şubat 2012, Uşak.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. 2001. İçerik analizi ve uygulama örnekleri. Epsilon Yayınları, İstanbul.

- Tüzel, M. S. 2010. Görsel okuryazarlık, *Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR)*, Sayı 27, 2010-Bahar.
- Walsh, M. 2003. "Reading" pictures: What do they reveal? Young children's reading of visual texts, *Reading*, 37(3), 123-130.
- Watkins, J. K., Miller, E. ve Brubaker, D. 2004. The role of the visual image: What are students really learning from pictorial representations, *Journal of Visual Literacy*, 24(1), 23-40.
- Yeh, H-T. (2008). *Visual Literacy: An Investigation of how pre-service teachers interpret and analyze instructional visual materials*. Unpublished doctoral dissertation, University of Northern Colorado.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. 2011. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (8th ed.) (Qualitative Research Methods in Social Sciences). Seçkin Yayınevi, Ankara.

#### İncelenen araştırmalar

- Akaroğlu, E. G. ve Dereli, E. 2012. Okul öncesi çocukların görsel algı eğitimlerine yönelik geliştirilmiş eğitici oyuncakların çocukların görsel algılarına etkisi, *Journal of World of Turks*, 4(1): 201-222.
- Akçam, H .K. 2006. *Görsel okumanın ilköğretim 5. sınıf bilgi verici metinlerde anlam kurmaya etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Akdemir, B. 2006. *6-12 yaş arası zihinsel engelli çocuklarda görsel algı becerilerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Akı, E. ve Kayıhan, H. 2003. Az gören çocuklarda görsel algılama eğitiminin yazma, okuma ve günlük yaşam aktivitelerine etkisi, *Fizyoterapi Rehabilitasyon*, 14(3):95-99.
- Akpınar, B. 2009. İlköğretim 1-5. Sınıflar Türkçe öğretim programları görsel okuma ve sunu öğrenme alanının değerlendirilmesi, *Eğitim ve Bilim*, 34(154): 26-36.
- Arıkök, İ. 2001. *Beş-altı yaş çocuklarında görsel algı eğitiminin okuma olgunluğuna olan etkisinin incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Balun, H. 2008. *İlköğretim I. kademedeki uygulanan görsel okuma ve görsel sunu öğrenme alanının Türkçe öğretiminde kazanımlara ulaşmadaki*

*etkililiği (Bingöl-Elazığ-Diyarbakır örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

- Cengiz, Ö. 2002. *5.6-6 yaş çocuklarının görsel algı gelişimini destekleyici eğitim programının etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Çam, B. 2006. *İlköğretim öğrencilerinin görsel okuma düzeyleri ile okuduğunu anlama, eleştirel okuma ve Türkçe dersi akademik başarıları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Demirci, A. 2010. *Görsel algı eğitiminin beş- altı yaş çocuklarının görsel algı gelişimlerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Duru, H. 2008. *Gelişimsel görsel algı testi-2'nin 6 yaş çocukları için güvenilirlik ve geçerlik ön çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Ekici, N. 2004. *Grafik eğitiminde öğrencilerin görsel algı ve algılama farklılıklarının afiş tasarımları yoluyla saptanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Erben, S. 2006. *Montessori materyallerinin zihin engelli ve işitme engelli çocukların alıcı dil gelişiminden görsel algı düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Erdem, M. 2006. *Anaokuluna devam eden beş-altı yaş çocuklarının matematiksel becerileri ile görsel algı becerilerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Göçer, A. ve Tabak, G. 2012. İlköğretim 5. Sınıf Türkçe öğrenci çalışma kitaplarının görsel okuma etkinlikleri bağlamında incelenmesi, *İlköğretim Online*, 11(3), 790-799.
- Gül, D. 2006. *Somut işlem döneminde olan 8-9 yaş çocukları ile soyut işlem döneminde olan 12-13 yaş çocukların görsel bellek farklılıklarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Ercan- Gül Z. 2009. *Anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarına verilen görsel algı eğitiminin görsel-motor koordinasyon gelişimine etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.



- Harmankaya, Maraşlı, T. 2010. *İlköğretim okulu birinci sınıf öğrencilerinin görsel algı düzeyleri ile yazım hatalarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Zonguldak.
- Hasırcı Kaf, Ö. 2005. *İlköğretim 3. Sınıf hayat bilgisi dersinde görsel öğrenme stiline göre düzenlenen öğretimin akademik başarı ve kalıcılığa etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Kadioğlu, H. 2007 *Projeye dayalı öğrenme yönteminin öğrencilerin görsel sunu uygulamalarına ve sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kaya, M. F. 2011. Öğrencilerde görsel okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesine yönelik coğrafya öğretmenlerinin görüş ve uygulamaları. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 6(2), 631-644.
- Çalık Keskin, T. 2003. *Epileptik olan ve olmayan dört-sekiz yaş arası çocuklarda görsel algılama davranışının incelenmesi*., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kılıç, G. 2004. *Ailesiyle birlikte yaşayan ve çocuk yuvasında kalan çocukların görsel algılama davranışı ile okul olgunluğu arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kıran, I. 2008. *İlköğretim 5. sınıf öğretmen ve öğrencilerinin görsel okuryazarlıkları üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Kiper, A., Arslan S., Kıyıcı, M. ve Akgün Ö.E. 2012, Görsel Okuryazarlık Ölçeği: Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması, TOJNED, 2(2): 73.
- Koç, E. 2002. *Görsel algı becerilerinin gelişimine yönelik örnek bir program modelinin hazırlanması ve anasınıfı çocuklarında görsel algı gelişimine etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kuru. A. 2008. *İlköğretim beşinci sınıf Türkçe dersi öğretim programında yer alan görsel okuma ve görsel sunu becerilerinin öğretmen görüşleri doğrultusunda incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

- Kuvvetli, E. 2008. *Görsel okumanın ortaöğretim öğrencilerinin fizik dersi başarılarına etkisinin araştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Memiş, A. D. ve Harmankaya, T. 2012, İlköğretim Okulu 1.Sınıf Öğrencilerinin Bitişik Eğik El Yazısı Hataları İle Görsel Algı Düzeylerinin İncelenmesi, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19: 136-150.
- Özhamam, E. 2007. *Az gören öğrencilerin eğitiminde bilgisayar destekli eğitim programının görsel algı becerilerinin gelişimine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Özat-Erdem, N. 2010. *Öğrenme Güçlüğü Yaşayan Çocuklarda Frostig Görsel Algı Eğitim Programının Etkisi*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu.
- Senger, B. 2010. Görsel algı ve matematik ilişkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Özsevgeç, T., Akbulut, H. ve Özsevgeç Celal, L. 2010, Öğretmen Adaylarının Görsel Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi, *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 3: 29-41.
- Sökezoğlu, D. 2007. *Öğretim elemanı ve öğrenci görüşüne göre görsel, işitsel ve dokunsal algı türlerinin piyano eğitimindeki kullanılma düzeyi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Şahin Arı, A. N. 2007. *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden beş-altı yaş çocuklarının görsel algılama davranışları ile öğretmen davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Şahin, Ç. ve Kıran, I. 2009. Öğretmen Adaylarının Algılarına Göre Görsel Okuryazarlık Düzeylerinin Değerlendirilmesi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:23: 77-90.
- Şahin, Ç. ve Kıran, I. 2011. İlköğretim 5. Sınıf Öğretmen ve Öğrencilerinin Görsel Okuryazarlıkları Üzerine Bir Araştırma, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 31, Sayfa 363-381.
- Tuğrul, B., Aral, N., Erkan, S. ve Etikan, İ. 2002. Altı Yaşındaki Çocukların Görsel Algılama Düzeylerine Frostig Görsel Algı Eğitim

Programının Etkisinin İncelenmesi, *Journal Of Qafqaz University*, 8(67): 67–84.

- Turan, D. E. 2006. *Alt sosyo-ekonomik düzeyde anasınıfına devam eden ve etmeyen 60-71 ay çocuklarında görsel algılama davranışının incelenmesi (Konya ili örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yıldırım, S., Akman, B ve Alabay, E. 2012. Okul Öncesi Dönem Çocuklarına Sunulan Montesorri ve Mandala Eğitiminin Görsel Algılama Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi, *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* 32, 92-103.
- Yüksel, Ö. 2009. *Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklarda Frostig görsel algı eğitim programının etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yüksel Yukay, M. ve Yurtsever Kılıçgün, M, 2012, Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden 4-5 Yaş Grubu Çocukların Görsel Algı Gelişimlerine Frostig Gelişimsel Görsel Algı Eğitim Programının Etkisi, *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı: 36: 193-211.

Başvuru: 03.04.2013

Yayına Kabul: 17.06.2013

